

Piše: prof. dr. Miradet Zulić

MUZIČKA TAKMIČENJA I NJIHOVA ULOGA I ZNAČAJ U DRUŠTVU

Prof. dr. Miradet Zulić je profesor harmonike i kamerne muzike u Srednjoj muzičkoj školi u Tuzli i docent za predmet Historija muzike na Muzičkoj akademiji u Sarajevu

Takmičenja u oblasti muzike održavaju se od davnih vremena, od antičke Grčke gdje su najbolji muzičari bili nagrađivani pa preko svjetovne muzičke prakse srednjeg vijeka. Poznato je da je u prethodnim stoljećima i među mnogim muzičarima postojao rivalitet sa težnjom da se njihovo muziciranje javno stepenuje odnosno ocjeni. U većini slučajeva to su bila međusobna takmičenja tadašnjih mlađasnih muzičara, a sve radi međusobnog prestiža i statusa u narodu i kod vladara.¹ Pored ovih takmičenja, konkursi su raspisivani i za kompozitore na kojima su nagrađivane najbolje kompozicije, a na nekim konkursima te nagrade nisu bile zanemarljive.²

Prošlo stoljeće obilovalo je brojnim takmičenjima za razne instrumente, kamerne ansamble, horove, orkestre, kompozitore... Sedamdesetih godina veoma popularna bila su takmičenja koja je organizirala Muzička omladina. Mladi dirigenti su također imali svoja takmičenja, a jedno od najpoznatijih međunarodnih takmičenja svakako je Evrovizijsko takmičenje mladih muzičara. Svaka zemlja članica Evrovizije bira svog predstavnika, bez obzira na kojem instrumentu

svira, i koji ima priliku da pokaže svoje umijeće i majstorstvo na svom instrumentu. Sve učesnike ocjenjuje žiri sastavljen od vrhunskih umjetnika, a u finalni dio se plasira osam mladih izvođača koji nastupaju s orkestrom.³

Pojedina društva su oduvijek pridavala značaj ovakvim manifestacijama. Jedno od njih je bivši Sovjetski Savez koji je filtrirao prijavljene učesnike za međunarodna takmičenja. Odnosno, prvo su u svojoj zemlji organizirali izbor predstavnika pa onda samo najbolje, naravno, uz društvenu podršku, slali na takmičenja. Ovakav način pristupa društva velikim i značajnim muzičkim i uopšte kulturnim manifestacijama davao je izuzetno pozitivne rezultate. U mnogim zemljama se ovakav vid organiziranja i podrške društva nije primjenjivao. Među prvima koji su prihvatili ovaj sistem bili su Poljaci. Naime, od osnivanja poznatog Međunarodnog Šopenovog klavirskog konkursa 1927., predstavnici iz Poljske nisu imali nikakve društvene podrške.

Uvidjevivši na koji način veoma uspješno funkcioniraju predstavnici Sovjetskog Saveza, Poljaci su od 1948. odabirali

svoje predstavnike koji su se za konkurs dalje pripremali pod nadzorom pedagoške komisije, specijalno formirane za tu svrhu. Već na konkursu održanom 1949. ovakav način funkcioniranja i podrške od strane šire društvene zajednice donio je očekivane rezultate. Među pet prvoplasiranih takmičara, samo je jedan bio iz Sovjetskog Saveza dok su četiri predstavnika bila iz Poljske.⁴

S obzirom da se godišnje održavaju mnoga državna i međunarodna takmičenja, uvijek postoji određen broj situacija u kojima članovi žirija nemaju isto mišljenje.⁵ Mnogima je u sjećanju 1980. godina kada je poslije nastupa Ive Pogorelića na Šopenovom konkursu u Varšavi, uslijed razmimoilaženja u mišljenjima došlo do napuštanja takmičenja od strane nekoliko članova žirija. Ovaj događaj je Pogoreliću kasnije donio veliku popularnost.

U pojedinim zemljama su spoznali da organiziranje takmičenja ima i sasvim neku drugu ulogu, a to je da veliki broj učesnika može donijeti određene prihode u oblasti turizma. Zbog toga, u nekim zemljama takmičenja organiziraju turističke zajednice. Iz razum-

ljivih razloga, organizator na tim takmičenjima dodjeljuje nešto više nagrada jer na taj način stimuliše veći broj učesnika, a samim time i više prihoda. Davajući tim takmičenjima i osvojenim nagradama veći značaj od stvarnog, mnogi takmičari i pedagozi su povratkom u svoju zemlju ta takmičenja predstavljali kao "Evropska ili svjetska takmičenja".

Na prostoru bivše SFR Jugoslavije, Zajednica muzičkih škola i Udruženje muzičkih pedagoga su organizirale Republičko i Savezno takmičenje. Na Saveznom takmičenju pravo učešća su imali samo oni takmičari koji su prethodno na Republičkim takmičenjima osvojili prvu nagradu. Posmatrajući sa današnjeg aspekta, ta takmičenja su imala svoju ogromnu vrijednost kao i značaj u cijelom društvu. Znalo se da se prvo mora osvojiti prva nagrada na republičkom takmičenju, pa mjesec dana poslije učestvovati i na Saveznom takmičenju.

Ako se osvrnemo malo na funkcioniranje većine takmičenja, pravilnik o bodovanju takmičara predviđa da svi oni učesnici koji osvoje u prosjeku 90 bodova i više osvajaju prvu nagradu. Na taj način je moguće da u jednoj kategoriji bude više prvih nagrada, naročito u mlađima kategorijama koje su i najbrojnije. Ovim principom se dodjeljuju druge, treće nagrade i pohvale.

Međutim, „problemi“ nastaju kada se mladi takmičari vrate u svoje sredine jer te nagrade se tada obično izgovaraju kao osvojeno

mjesto. Da bi se istakao značaj osvojene nagrade (odnosno „mjesta“), precizno se navede broj učesnika u određenoj kategoriji, a onda se kaže i osvojeno mjesto. Na primjer, od pedeset takmičara jedne kategorije učesnik osvoji treću nagradu sa osvojenih 70 bodova. Time bi taj takmičar možda bio na četrdesetpetom mjestu na listi. Međutim, u stvarnosti se navede tačan broj učesnika, a onda se kaže da je taj učenik osvojio treće mjesto. Još tužnije je kada se za dobijenu pohvalu za učešće kaže osvojeno četvrto mjesto.

S obzirom da u današnjem vremenu postoje brojni mediji, te informacije se veoma brzo plasiraju u javnost. Tako nam se dešava da se poslije održanog takmičenja, u najtiražnijem dnevnom listu pojavljuju članci sa izvještajima iz različitih gradova u kojima se govori da je muzička škola iz „tog i tog mjesta“ osvojila najviše nagrada na prethodno održanom takmičenju. Naravno da ovdje odgovornost snose i rukovodstva škola koja prosljeđuju takve informacije.

Postoje mišljenja da je takav vid brojnosti nagrada izuzetno pozitivan, jer na osnovu brojnosti nagrada mogu se potraživati dodatna finansijska sredstva od institucija. Imajući u vidu današnju situaciju u kojoj se nalaze muzičke institucije u regiji, ovaj vid dodjeljivanja nagrada nalazi svoje opravdanje. Međutim, treba sagledati i drugu stranu, tj. da li ovaj način vrednovanja, odnosno bodovanja, ostavlja i neke neželjene popratne posljedice? Posmatrajući sa sociološko-

-psihološkog aspekta, negativne posljedice se javljaju nešto kasnije.

Naime, u periodu poslije takmičenja učenici, nastavnici, roditelji pa i školske rukovodne strukture uživaju u „blagodetima osvojenih nagrada“ i u tim momentima svima je divno i krasno. Bez prisutnosti opravdane dobronamjerne kritike, učestale pohvale kroz neobjektivno sagledavanje kvaliteta sviranja, mogu da dovedu do zabluda, kako od strane nastavnika tako i od strane učenika. Jer, njegovanje muzičkog opazanja i sposobnosti estetskog procjenjivanja i izražavanja, povećava i opštu osjetljivost učenika na estetsku vrijednost svega što ga okružuje.

Neke županije u Bosni i Hercegovini, kao npr. Sarajevska, dodjeljuju stipendije svim onim učenicima koji osvoje prvu nagradu na Federalnom takmičenju, bez obzira iz koje oblasti. To je izuzetno pohvalno, ali se tako dešava da stipendiju u oblasti muzike dobijaju oni učenici koji su u svojoj kategoriji bili možda i deseti po redoslijedu (ako je bilo dodijeljeno deset prvih nagrada u toj kategoriji), a da prvi i najbolji iz te kategorije ne dobije bilo kakvu stipendiju, jer županija u kojem živi nema sluha za takve stvari. Pa iako bi bilo zainteresiranih osoba u društvenim strukturama koje bi dale određenu podršku, samim informacijama koje dobiju putem medija, a koje govore o mnogim prvim nagradama osvojenim iz raznih sredina, iste dovede u nedoumicu i razmišljanje u

1 Poznati su deuli Mozart (26 god.) – Clementi (29), Liszt (26) – Talberg (25).

2 Pariska Académie des Beaux-Arts je na konkursu Grand Prix de Rome dodjeljivala dvogodišnji boravak u Rimu. Između ostalih, dobitnici ove nagrade bili su: H. Berlioz, G. Bizet, C. Debussy. (Muzička enciklopedija 2, str. 638.)

3 Dovoljno je reći podatak da je 1999. žirijem predsjedavao Lord Yehudi Menuhin a finalisti su nastupali sa Bečkim simfoničarima.

4 Ježevska, Zofia: Frederik Šopen, Beograd: ΠΛΑΤΩ, 2002., str. 92;

5 Na Drugom međunarodnom takmičenju Muzičke omladine održanom u Beogradu 1972., takmičenje su pratila tri stručna žirija: zvanični (međunarodni) - sastavljen od eminentnih muzičkih pedagoga, zatim žiri mladih muzikologa i kompozitora zemalja učesnika i žiri Saveza kompozitora tadašnje Jugoslavije. Sva tri žirija su se razišla u svojim odlukama o dodjeli nagrada a najupečatljivije je bilo kada je žiri mladih muzikologa i kompozitora kao najboljeg proglasio takmičara, kojeg je zvanični žiri postavio kao donju granicu svog redoslijeda. (Veselinović, Mirjana: Povodom Drugog međunarodnog takmičenja Muzičke omladine održanog u Beogradu od 30. septembra do 7. oktobra, Muzika i reč br. 2, Beograd: Prvi časopis studenata Muzičke akademije, 1972.)

ispravnost svojih odluka.

Na taj način, takmičenja sa velikim brojem dodijeljenih prvih nagrada gube na značaju, a samim time i na većoj podršci u društvu. Ovim svakako najviše gube pojedinci, oni koji istinski osvoje prva mjesta odnosno najviše bodova u svojoj kategoriji. Devalviranjem takmičenja i brojnosti dodijeljenih nagrada, i njihov talenat ostane neprimijećen ili zanemaren.⁶

Malo da se osvrnemo i na problematiku članova žirija. Uobičajeno je da članovi žirija na takmičenjima budu istaknuti muzički pedagozi. Međutim, ponekad se desi da se moraju zadovoljiti i neki drugi kriteriji, zastupljenost škola, "regionalni" kriteriji, a na međunarodnim takmičenjima i "kontinentalni" kriteriji. Tako nam se dešava da u žirijima budu pedagozi koji niti su nekada bili istaknuti takmičari, a niti istaknuti pedagozi učesnici takmičenja, što stvara sumnju u objektivnost i pristrasnost.⁷

Poznato je da nastupi na koncertima i takmičenjima izuzetno pozitivno i stimulativno djeluju u procesu učenja. Značajan zadatak svakog pedagoga je da kod učenika podstakne želju za izvođenjem. Od tog momenta pa do samog izvođenja potrebno je duže ili kraće vrijeme koje je

ispunjeno učenjem i vježbanjem, a koje opet zahtijeva naporan i strpljiv rad. Dugotrajan i iscrpan rad, obavljen kroz nastavu i vježbanje, kruniše se javnim nastupom, koncertom ili učešćem na takmičenju.

Poznati Ruski pijanist i pedagog Natan Perelman u svojim aforizmima kaže: "Neujednačenost u ocjenjivanju izvođača rezultat je magneta u ušima ispitne komisije. U talentiranih i dobronamjernih članova komisije magnet privlači dobro, a u sveznajućih zanatlija samo loše." (Perelman, Natan: Na satu klavira, Zagreb: Jakša Zlatar, 2004., str. 37)

Ipak, ne treba gubiti iz vida činjenicu da takmičenja fiksiraju nivo mladih muzičara u jednom vremenskom intervalu, tako da je ustvari najbolji pokazatelj vrijeme. Osvajanjem prve nagrade ili prvog mjesta, takmičar je dobio priliku da se i ubuduće pokaže i dokaže.

Naravno da takmičenja imaju i svojih negativnih strana. Jedno od njih je razočarenje učesnika prouzrokovano neuspjehom, odnosno neosvajanjem očekivane nagrade. Ta razočarenja često su prouzrokovana nereálnim „planiranjem“ osvajanja nagrade od strane učenika, pedagoga, roditelja pa i same škole. Naredni problemi su da se određeni programi odnosno kompozicije sviraju i po

više godina i sa tim programom se učestvuje na raznim takmičenjima, zatim da njegovanje nezdravog takmičarskog duha od strane pedagoga dovodi do neželjenih posljedica kod učenika.⁸

Potrebno je naglasiti da je osim takmičarskog karaktera, cilj takmičenja otkrivanje mladih talenata,⁹ doprinos daljoj popularizaciji i propagandi ove vrste umjetnosti, te da ostvari nova poznanstva, prijateljstva i druženja mladih. Pored toga, značaj i uloga koje imaju takmičenja je u tome što bi ona trebala da afirmišu mlade muzičare odnosno talente, te na njih usmjeri pažnju društva kako bi u svom daljem obrazovanju i napredovanju dobili neophodnu podršku šire društvene zajednice.

Pruženom podrškom talentima, društvo bi imalo ogromnu korist. Mnogi od njih osjećali bi da imaju moralnu obavezu (ili bi imali ugovornu obavezu) da društvu koje je ulagalo u njih trebaju kasnije i uzvratiti. Ovako nam ostaje činjenica da bez podrške sredine i društva, mnogi potencijalni talenti se utapaju u opšte društveno sivilo, a oni koji imaju snage, želje i volje, a naravno i finansijskih sredstava osiguranih najčešće iz obiteljskih budžeta, nastavljaju školovanje u većim evropskim centrima odakle se rijetko koji vraća u domovinu.

Rad je saopšten na 5. Međunarodnom simpoziju "Muzika u društvu" održanom od 26. do 28. 10. 2006. u Sarajevu i objavljen u: Zbornik radova, Čavlović Ivan (ur.),

6 Ne treba se bojati da će smanjenjem broja nagrada doći do pada broja učesnika. Najbolji primjer je Festival Šopenove muzike održan 2004. u Tuzli, gdje je odziv učesnika bio odličan iako su dodijeljena samo tri prva mjesta a ostali su dobili zahvalnice za učestvovanje. Kao dugogodišnji učesnik mnogih takmičenja bilo kao takmičar, pedagog ili član žirija, autor ovog teksta je mišljenja da se najčešće prva tri mjesta već sama po sebi izdvoje a da mnogi nespornosti i nezadovoljstva dolaze od plasmana narednih desetina učesnika.

7 Poznati Ruski pijanist i pedagog Natan Perelman u svojim aforizmima kaže: Neujednačenost u ocjenjivanju izvođača rezultat je magneta u ušima ispitne komisije. U talentiranih i dobronamjernih članova komisije magnet privlači dobro, a u sveznajućih zanatlija samo loše. (Perelman, Natan: Na satu klavira, Zagreb: Jakša Zlatar, 2004., str. 37)

8 Perelman, Natan: Savremeni se mladi izvođači dijele na tri kategorije: natjecateljofile, natjecateljofobe i fahnatjecatelje. (Perelman, Natan: Na satu klavira, Zagreb: Jakša Zlatar, 2004., str. 18)

9 Ovdje se pod nazivom talenti ne smiju miješati razna takmičenja "mladih talenata" koja nam uporno već nekoliko godina serviraju mnoge televizijske kuće. (Vidjeti u: Čavlović, Ivan: Forsiranje "talenata" kao zamjena za kulturnu konzistenciju, Muzika br. 23, Sarajevo: Muzikološko društvo FBiH i Muzička akademija, 2004.)